

1. תקציר

מחקר זה בוחן את הנורמות וכללי האתיקה המנחים את עבודתם של המתורגמנים בבית המשפט הצבאי יהודה אשר במחנה עופר. לצורך בחינת הכללים והנורמות הללו, מתמקד המחקר בשתי שאלות מרכזיות. ראשית, שאלת ההכשרה שמקבלים המתורגמנים לצורך עבודתם בבית המשפט. בחינת שאלה זו מאפשרת לבדוק כיצד ההכשרה או היעדרה מכתיבים את הנורמות ואת הכללים שעל פיהם עובדים המתורגמנים באולמות הדיונים וכיצד נורמות וכללים אלה משפיעים על מערך ההכשרה. השאלה השנייה הנדונה היא מידת התייחסותם של הגורמים השונים בתוך בית המשפט לסוגיות אתיות הכרוכות במקצוע.

המחקר בודק כיצד תופסים המתורגמנים עצמם את מעמדם ואת עבודתם ואילו נורמות וכללים מנחים את התפיסות הללו. בדיקת הנורמות והכללים, נועדה כדי לבחון אם יש צורך בקיומו של קוד אתי כלשהו המכתיב את עבודתם של המתורגמנים בבתי המשפט, כנדרש לפי דעתם של חוקרים אחדים. בנוסף בודק המחקר את מערך ההכשרה הניתן למתורגמנים במסגרת בתי המשפט הצבאיים כדי לבחון את השפעתו על הכללים המנחים והנורמות שלפיהם מתנהלת עבודתם.

מחקר זה מושתת על עבודת שדה ודן בנושאים אתיים. לפיכך נבחרה שיטת המחקר האיכותנית לביצוע המחקר. במהלך תקופת איסוף החומרים שהתפרסה על פני כשנה, מפברואר 2005 ועד דצמבר 2005, בוצעו 11 ראיונות עם מתורגמנים בבית המשפט יהודה. הראיונות היו חצי-מובנים ועיקרם היה שיחה פתוחה בין החוקרת לבין המרואיין. האסמכתה לקיום ראיונות מן הסוג הזה נמצאת בדבריו של סילברמן (Silverman, 2000:822-823) הטוען כי "ראיון המורכב משאלות פתוחות מאפשר לחוקר האיכותני להעמיק ולהבין את נפשו של המרואיין ונותן לגיטימציה לשיחה בין החוקר לנחקר".

בנוסף לראיונות עם המתורגמנים עצמם, התנהלו שיחות פתוחות עם קצין המתורגמנים הראשי ועם קצין מתורגמנים נוסף בכל אחד מחמשת הביקורים שנערכו במחנה עופר, בבית המשפט יהודה. שיחות אלה התנהלו גם הן כראיון חצי-מובנה: חלק מן השאלות הוכנו מראש במטרה להבהיר עניינים מסוימים וחלק מן השאלות נבעו מתוך השיחה עם המרואיינים. כלי נוסף שבו נעשה שימוש במחקר הוא תצפיות על דיונים פתוחים באולמות בית המשפט. אוכלוסיית המחקר הורכבה כאמור מן המתורגמנים המשרתים בבית המשפט יהודה ומקצינים האחראים עליהם. תשעה מתוך אחד עשר

המתורגמנים שרואיינו לצורך המחקר הם ממוצא דרוזי, אחד יהודי יליד סוריה והאחרון יהודי צבר. שני קציני המתורגמנים אף הם דרוזים במוצאם.

מתוך הממצאים שנאספו במחקר זה בולטים שלושה נושאים מרכזיים. הנושא הראשון נוגע להכשרה שמקבלים המתורגמנים לפני הגעתם לתפקיד ובמהלכו. הנושא השני העולה מן הממצאים הוא שאלת תפיסת מעמדו של המתורגמן בעיני המתורגמנים והגופים האחרים בבית המשפט והתייחסותם לסוגיות אתיות העולות משאלה זו. ולבסוף, הנושא השלישי דן בשגרת העבודה בבית המשפט יהודה. הממצאים הנוגעים לנושא זה מתייחסים לאופן התנהלות הדיונים בבית המשפט יהודה ולאופן עבודתם של המתורגמנים.

הממצאים הקשורים לנושא ההכשרה מעידים כי מרבית המתורגמנים בבית המשפט יהודה מגיעים לצבא ולתפקיד זה ללא רקע קודם בנושא המשפט או בנושא המתורגמנות. ההכשרה הראשונית שמקבלים המתורגמנים עם הגיעם לבסיס, מורכבת בעיקר משיבה בתוך אולמות הדיונים ומרישום של אוצר מילים חדש. הממצאים בנושא זה הראו כי הקושי המרכזי של החיילים שמגיעים לבית המשפט טמון באי היכרות עם אוצר המילים מתחום המשפט.

במקרים מסוימים, כפי שעולה מן הממצאים, נשלחים המתורגמנים לקורס המכונה "קורס מתורגמנים". קורס זה איננו ניתן בזמנים קבועים ואינו מהווה התניה לקבלתם של המתורגמנים לתפקיד. בני המזל מבין המתורגמנים מגיעים לבית המשפט מיד עם פתיחתו של קורס כזה ומשתתפים בו בתחילת דרכם, האחרים משתתפים בו לאחר זמן רב של ניסיון מעשי. לעניין הכשרות המשך למתורגמנים, נמצא כי מדי פעם נעשות השתלמויות בנות כיומיים שמטרתן הרחבת הידע של המתורגמנים ושיפור מיומנותם בתרגום. הביקורת והפיקוח על תפקודם של המתורגמנים נעשים בעיקר על ידי קצין המתורגמנים שצופה לעיתים במתורגמנים בשעות העבודה שלהם ועל ידי בחנים הניתנים מדי פעם במסגרת השתלמויות ההמשך.

לעניין תפיסת מעמדם נשאלו המתורגמנים שאלות הנוגעות להגדרת תפקידם וסמכויותיהם, ולאופי העבודה שהם עושים. הממצאים בנושא זה העלו סוגיה הקשורה לעבודתם של מתורגמנים בבתי משפט והיא סוגית גבולות התפקיד. הרושם העולה מן הממצאים הוא, שמשום שהמתורגמנים בבית המשפט יהודה משמשים הן כמתורגמנים והן כסדרנים, מטשטש מעט הגבול בין התפקידים ולפיכך הגדרת התפקיד מעורפלת. כאשר נשאלו המתורגמנים על עניין מעמדו והגדרת גבולות תפקידו של מתורגמן בבית משפט, התייחסו כולם, ללא יוצא מן הכלל, בראש ובראשונה לפן האדמיניסטרטיבי של עבודתם. כולם פה אחד, העידו שעבודתם חשובה מאוד משום שהם ממונים על

השמירה על הסדר באולם הדיונים. רוב המתורגמנים לא ראו פסול בעובדה שהם ממלאים תפקידים נוספים מעבר לתפקיד המתורגמן. שאלה זו נבחנה לאור הספרות הממליצה כי מתורגמן בבית המשפט יתרכז בעבודת התרגום.

בנושא שגרת עבודתם של המתורגמנים נשאלו שאלות רבות הקשורות לתפקודם באולם הדיונים, לבקשות חריגות המופנית אליהם, לאופן שבו הם מתכוננים לדיונים ולאופן שבו הם מבצעים את התרגום באולם הדיונים. השאלות הללו ביקשו לבדוק כיצד מתנהלת שגרת יומם של המתורגמנים ואילו כללים מכתבים את אופי העבודה. הממצאים שהעלו שאלות אלה הראו כי הכללים המנחים את עבודתם של המתורגמנים הם כללים שבעל פה. אין למתורגמנים קוד אתי כלשהו או רשימת כללים המגדירה עבורם מה נמצא בתוך תחום הסמכויות שלהם ומה נחשב חריגה מתחום זה.

אחת המסקנות העולה מן המחקר היא כי התנהלותו של בית המשפט יהודה נעשית לרוב על סמך כללים מוסכמים, בלתי כתובים. במילים אחרות, בית המשפט יהודה פועל על פי נורמות קיימות שמועברות "מדור לדור". נורמות אלה מהוות חלופה לקוד אתי מוסדר, שלפי דברי חוקרים רבים נדרש כדי להבטיח את פעילותם התקינה של מתורגמנים בבתי משפט. מצד אחד, קיומן של אותן נורמות המנחות את עבודת המתורגמנים בבית המשפט הוא חיובי ומאפשר עבודה מתוך מסגרת מוגדרת פחות או יותר. יחד עם זאת הבעייתיות בעניין זה היא רבה משום שהישארותן של נורמות אלה בגדר "נורמות שבעל פה" בלבד, מותירה אזורים אפורים רבים.

בנוסף, אחת ההמלצות הנובעות מהמחקר היא שיהיה זה רצוי מאוד לנסח קוד אתי מסוים, שיותאם לבית המשפט יהודה (או לכל בתי המשפט הצבאיים בארץ, אם התנהלותם זהה) ולעבודת המתורגמנים שם. רצוי היה שקוד אתי זה יכלול הגדרה ברורה של תפקידיו וסמכויותיו של המתורגמן, הגדרה ברורה של גבולות התפקיד והתייחסות להתמודדות עם מצבים חריגים או גבוליים שונים המתעוררים בעת תהליך התרגום בעל פה. מצבים אלה יכולים לכלול התקלות במילים או בביטויים בעייתיים, בעיות של חוסר הבנה של דובר מסוים, בעיה עם קצב דבור של דובר מסוים, בעיות של אקוסטיקה באולם הדיונים, ובקשות חריגות של הנאשם או של שאר המשתתפים בדיון.

המלצה חשובה נוספת שהעלה מחקר זה היא כי מוטב שקורס המתורגמנים יינתן לפני שמתחילים המתורגמנים את עבודתם בבית המשפט. קורס המתורגמנים כולל שיעורים רבים ותכנים רבים הדומים במהותם לתכנים שהוצגו בספרות המקצועית כחשובים להכשרתם של מתורגמנים. יחד עם זאת, יש להרחיב את אותם תכנים ולהוסיף שיעורים המחדדים את המיומנות המקצועית של המתורגמנים וכאמור, להתנות את תחילת עבודתו של מתורגמן בהצלחתו בקורס הבסיסי.

ולבסוף, המלצה נוספת חשובה לא פחות, נוגעת להפרדת תפקידיהם של המתורגמנים. על אף שרוב המתורגמנים העידו שאין זה מפריע להם, וכי הם אוהבים את הגיוון ואת האחריות המוטלת עליהם, יש להתייחס לעניין ריבוי התפקידים שלהם. כפי שממליצה ספרות המחקר בתחום, מוטב היה אילו המתורגמנים היו משמשים אך ורק כמתורגמנים באולם הדיונים ולא מחלקים את זמנם בין התרגום לסדרנות.

למרות השיפורים הנדרשים, מצא המחקר כי בית המשפט יהודה, על צורת ההתנהלות שלו ועל מערך ההדרכה שהוא מספק למתורגמנים, מהווה דוגמה נדירה בתחום התרגום בבתי משפט בישראל. במערך בתי המשפט האזרחיים לא ניתנת למתורגמנים הכשרה ולא מתבצע פיקוח על תפקודם. צורת העבודה בבית המשפט יהודה, וקורס ההדרכה עליו דובר במחקר זה יכולים להוות בסיס טוב לבנייתו של מערכת שתכשיר מתורגמנים, תגדיר את סמכויותיהם ותפקח על עבודתם הן במערך בתי המשפט האזרחיים והן במערך בתי המשפט הצבאיים.